

Джейн Остін

Чуття
і гутливість

Харків
«ФОЛІО»
2024

Купити книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

РОЗДІЛ 1

Родина Дешвудів жила в Сассексі вже давно. Маєток вони мали великий, а помешкання їхнє було в Норленд-парку — в самому центрі їхніх володінь. Дешвуди вели життя цілком добропристойне і здобули прихильність і повагу своїх сусідів. Колишній власник цього маєтку, що вже помер, був одинаком, дожив до похилого віку, упродовж багатьох років його сестра була і нерозлучним товаришем, і економкою. Але після її смерті, що трапилася за десять років до того, як помер він сам, у його домівці сталася велика переміна — після смерті сестри хазяїн запросив до себе і поселив у своєму помешканні родину свого племінника містера Генрі Дешвуда — законного спадкоємця Норлендського маєтку і людину, якій він мав намір передати цей маєток у спадок. Отож останні свої роки поважний старий щасливо провів у товаристві свого племінника, племінниці та їхніх дітей. Він у них душі не чув. Постійна увага з боку подружжя Дешвудів до його забаганок, що йшла не тільки від необхідності, але й від доброти серця, забезпечувала йому увесь той комфорт, на який заслуговував його похилий вік; а життєрадісні дитинчата скрашували його життя.

Від першого шлюбу містер Генрі Дешвуд мав одного сина; теперішня його дружина народила йому трьох дочок. Син, респектабельний молодик твердої вдачі, був добре забезпечений завдяки чималому статку його матері, половина якого відійшла йому після досягнення ним повноліття. Одруження, що сталося невдовзі, зробило його ще заможнішим. Тому норлендський маєток цікавив його як спадщина набагато

менше, ніж сестер, бо їхні статки були незначними, якщо не брати до уваги те, що могло перепасти їм після успадкування маєтності їхнім батьком. Мати їхня не мала нічого, батько ж мав у своєму розпорядженні лише сім тисяч фунтів; бо друга половина статку його першої дружини теж призначалася її дитині, і він мав з неї лише прижиттєвий процент.

І ось старий джентльмен помер; зачитали його заповіт; і, як усякий інший заповіт, він спричинився і до задоволення, і до розчарування. Небіжчик не був такий несправедливий і невдячний, щоб позбавити свого племінника маєтку, але залишив він його у спадок на таких умовах, що наполовину зменшили цінність самого заповіту. Не так для себе, як для своєї жінки та дочок хотів мати містер Дешвуд цей маєток; але останній мав дістатися його сину, потім — синові сина, чотирирічному хлопчикові, до того ж на таких умовах, котрі не давали йому можливості забезпечувати найдорожчих йому людей — чи то якимись доходами з маєтку, чи то за рахунок продажу цінної деревини з навколишніх лісів. Усе було задумано на користь оцього хлопчика, який протягом своїх нечастих відвідин Норленда зі своїми матір'ю та батьком встиг завоювати таку велику симпатію хазяїна маєтку звичайними для маленьких дітей принадами: впертістю, шепелявістю, шумливістю та хитрими витівками, що симпатія ця переважила всю ту увагу та повагу, з якими довгі роки ставилися до нього дружина його племінника і її дочки. Однак старий джентльмен аж ніяк не мав наміру бути недобрим і невдячним, отже, на знак своєї любові до цих трьох дівчат — кожній з них відписав по тисячі фунтів.

Спочатку розчарування містера Дешвуда було великим. Але вдачу він мав веселу і життєрадісну і тому небезпідставно міг сподіватися на те, що проживе ще довгі роки, протягом яких — живучи ощадливо — спроможеться зекономити кругленьку суму з доходів від продукції маєтку, які і так були чималими і які можна було збільшити досить швидко. Але лише рік випало йому розпоряджатися багатством, якого він

так довго доживався. Лише на рік він пережив свого дядька; і все, що лишилося його вдові та дочкам, — були десять тисяч фунтів, включаючи останні надбання.

Щойно стало відомо про загрозу його життю, послали за сином; і містер Дешвуд — з усією наполегливістю й переконливістю, до яких змушував перебіг хвороби, — доручив йому турботу про мачуху та сестер.

До решти сім'ї містер Джон Дешвуд не мав тих сильних родинних почуттів, які він мав до батька, і був глибоко вражений проханням, з яким батько звернувся до нього в такий сумний час, проте пообіцяв зробити все, що він зможе, щоб мачуха та сестри жили в достатку. Зачувши таке запевнення, його батько заспокоївся, і в містера Джона Дешвуда з'явилася вільна година, аби подумати — а що ж реально він зможе для них зробити.

Містер Джон Дешвуд не був жорстокосердим молодиком, якщо не вважати жорстокосердістю певну холодність вдачі та певну егоїстичність; але загалом він був людиною шанованою, бо у відправленні своїх щоденних обов'язків поводився як годиться і з належною добродішністю. Якби дружина його була людиною більш доброзичливою, то до нього б ставилися з іще більшою пошаною — може, він і сам став би людиною більш доброзичливою, бо одружився він у дуже молодому віці і дуже любив свою дружину. Але дружина Джона Дешвуда була лише його сміховинною карикатурою — ще обмеженішою і ще егоїстичнішою.

Коли він дав своєму батьку таку обіцянку, то він і справді сам для себе вирішив зробити своїм сестрам подарунок, збільшивши на тисячу фунтів статок кожної з них. У ту хвилину йому й справді здавалося, що він здатен на таке. Перспектива чотирьох тисяч фунтів на рік на додаток до його теперішнього доходу, а ще призначена йому половина багатства матері зігрівала серце і сповнювала його великодушністю та поблажливістю. Так, він виділить їм три тисячі фунтів: з його боку це буде такий щедрий та красивий жест! Цієї

суми їм буде достатньо для безхмарного існування. Три тисячі фунтів! Таку значну суму він зможе заощадити без якихось суттєвих незручностей для себе. Джон Дешвуд думав про це цілий день, а потім багато днів підряд і зовсім не жалкував з приводу свого рішення.

Не встигли поховати батька, як дружина Джона Дешвуда, не попередивши свою свекруху, прибула зі своєю дитиною та слугами. Ніхто не ставив під сумнів її права приїхати — будинок належав їй чоловікові з моменту смерті його батька, але цей приїзд лише підкреслив неделікатність її поведінки. Будь-якій жінці з пересічною чутливістю, яка опинилася б у становищі місіс Дешвуд, такий вчинок не сподобався б, але для останньої, з її високими поняттями про честь та романтичними уявленнями про великодушність, він раз і назавжди став причиною невимовної огиди. Ніхто з її родини ніколи не відчував особливої симпатії до місіс Джон Дешвуд, але досі вона не мала нагоди продемонструвати, з якою зневагою до комфорту і до почуттів інших людей вона може поводитися.

Місіс Дешвуд була так вражена негідною поведінкою і таким щирим було її почуття відрази до своєї невістки, що вона вже вирішила була назавжди покинути маєток, коли б не благання її старшої доньки і її власна ніжна любов до своїх трьох дітей, заради яких не варто було сваритися з їхнім братом. Перше змусило її замислитися над доречністю такого кроку, а друге — трохи згодом — зміцнило її у бажанні залишитися.

Елінор, її найстарша дочка, чия порада виявилася такою дієвою, була проникливо-розумна і розважлива у своїх судженнях, і це дозволяло їй, незважаючи на її дев'ятнадцять років, бути порадицею своєї матері і часто давало змогу — на загальну користь — протидіяти тій жвавості характеру місіс Дешвуд, яка зазвичай призводила до необдуманих вчинків. Вона мала надзвичайно добре і ніжне серце; почуття її були сильними, але вона добре вміла ними керувати: це було те вміння, якому її матері ще тільки слід було навчитися і якому одна з її сестер вперто не бажала вчитися.

Здібності Маріанни багато в чому не поступалися здібностям Еліно́р. Вона була чутлива і розумна, але нестримна у своїх почуттях; ні у своїх печалях, ні у своїх радощах міри вона не знала. Вона була великодушна, доброзичлива, цікава: вона була яка завгодно — тільки не розважлива. Її схожість з матір'ю була вражаюче сильною.

Еліно́р ставилася до надмірної чутливості своєї сестри із занепокоєнням, але місіс Дешвуд цю надмірну чутливість всіляко плекала і цінувала. І тепер вони підтримували і захочували одна одну у всій нестримності своїх згорьованих почуттів. Ту агонію нещастя, що поглинула їх на самому початку, вони — за власним бажанням — невпинно підтримували; вони прагнули її, вони створювали її знову і знову. Вони цілковито віддалилися своїй печалі, намагалися посилити свої страждання усіма тими спогадами, котрі могли їх посилити, і твердо вирішили, що не буде їм розради ні тепер, ні в майбутньому. Еліно́р теж була глибоко засмучена, але, однак, здатна була боротися, здатна була докладати зусиль. Вона знайшла в собі сили порадитися зі своїм братом, змогла прийняти свою невістку по прибуттю тієї і поставитися до неї з належною повагою, вона виявилася здатною надихнути свою матір на подібні вчинки і спонукати її до вияву необхідної поблажливості.

Ще одна їхня сестра, Маргарет, була веселим і добродушним дівчиськом, але оскільки вона вже встигла всотати в себе чималу частку романтичності Маріанни, при цьому далеко поступаючись їй розумом, то у свої тринадцять років вона не обіцяла зрівнятися зі своїми сестрами у більш дорослому віці.

РОЗДІЛ 2

Невдовзі дружина Джона Дешвуда утвердилася як хазяйка Норленда, а її свекруха з дочками були зведені до жалюгідного становища гостей. Однак, якщо вважати їх за гостей,

то вона ставилася до них зі спокійною чемністю; її ж чоловік ставився до них з такою ж мірою доброти, з якою він міг ставитися до всіх, окрім себе, своєї дружини та своєї дитини. Він — не без певної щиросердності — намагався зробити так, щоб вони вважали Норленд своєю домівкою; з його намаганнями погодилися, бо жодний інший план не виглядав для місіс Дешвуд таким доречним, як перебування в маєтку, доки не буде знайдене нове помешкання поблизу.

Необхідність жити там, де все нагадувало їй про її колишні втіхи, якраз і було тією пропозицією, котра цілком відповідала її характеру. В періоди веселощів жодна людина не могла зрівнятися з нею веселістю вдачі або життєрадісним очікуванням щастя, яке, власне, і є щастям. Але в печалі її уява так само сильно заволодівала нею, і тоді вона була такою ж невтішною у своєму горі, як і непогамовною у радості.

Місіс Джон Дешвуд геть несхвально ставилася до намірів свого чоловіка облагодіяти своїх сестер. Вона вважала, що забрати три тисячі фунтів зі спадщини, яка дісталася її дорогенькому малюкові, — це було рівнозначно доведенню його до краю злиднів. Вона благала чоловіка іще раз поміркувати на цю тему. Де ж це таке бачено: позбавити власну дитину — до того ж єдину дитину — такої великої суми? І взагалі — яке право мають сестри Дешвуд розраховувати на те, щоб він так щедро віддавав їм такі великі гроші? Вони ж є лише його зведеними сестрами; хіба ж це рідня? Ніяк вони не рідня. Всі добре знають, що не може бути ніякої симпатії між дітьми одного чоловіка від різних жінок; чому ж тоді він мусить доводити до злиднів себе і їхнього бідолашного Гарика, віддавши всі свої гроші зведеним сестрам?

— Перед смертю мій батько попрохав мене, — відповів її чоловік, — щоб я допомагав його вдові та дочкам.

— Та він, мабуть, уже погано усвідомлював, що каже; б'юся об заклад, що в той момент він уже був не сповна розуму. Якби він був при здоровому глузді, то він ніколи б не став прохати тебе віддати половину статку твоєї дитини.

— Мій батько не намагався обумовити якусь конкретну суму, люба моя Фанні; просто він у загальних виразах попрохав мене зробити їхнє становище більш надійним та комфортним, ніж це зміг зробити він. Батько міг би про це і не говорити — хіба ж я можу не потурбуватися про своїх сестер? Але йому потрібна була моя обіцянка, тож я і дав її, бо зробити це було неважко: принаймні так мені тоді здавалося. Але я обіцянку дав, і її треба виконувати. Коли вони поїдуть з Норленда до нової домівки, то треба буде неодмінно що-небудь для них зробити.

— Ось і зроби для них що-небудь, але це «що-небудь» не повинно бути трьома тисячами фунтів. Подумай про те, — додала дружина, — що, розпрощавшись з грошима, назад повернути їх уже не можна ніколи. Твої сестри вийдуть заміж — і плакали наші гроші! Ось якби їх можна було знову повернути нашому бідолашному хлопчику...

— Так, звичайно, — мовив містер Джон Дешвуд занепокоєним тоном, — це міняє справу. Може настати час, коли Гаррі пожалкує, що позбувся такої великої суми грошей. Наприклад, у нього буде багато дітей, і тоді ці гроші стали б дуже вагомим додатком.

— Авжеж!

— Тоді, може, для всіх було б краще, коли б цю суму змінили удвічі? — П'ятсот фунтів — це буде щедрою набавкою до їхніх статків! Щедрою — навіть не те слово! Де ще знайти такого брата, котрий дав би хоч половину цих грошей своїм справжнім сестрам, не те що зведеним? Твоя великодушність просто не знає меж!

— Я не хочу бути скупим, — відповів Джон Дешвуд. — У подібному випадку краще переборщити, ніж навпаки. Принаймні ніхто не кине мені, що я зробив для своїх сестер недостатньо: вони й самі, мабуть, не розраховують на більше.

— Ніхто не може знати, на що саме вони розраховують, — сказала його дружина, — але нас не повинні турбувати їхні розрахунки; питання полягає в тому, скільки ти в змозі їм дати.

— Звичайно ж! Думаю, що я у змозі дати їм по п'ятсот фунтів кожній. Навіть без моєї набавки кожній з них і так припаде по три тисячі фунтів після смерті їхньої матері. Це — чималенька сума для будь-якої молодої жінки.

— Аякже! До того ж мені здається, що вони прекрасно обійдуться і без твоєї набавки. Вони розділять між собою десять тисяч фунтів. Коли вони вийдуть заміж, то достаток їм буде гарантований, а якщо не вийдуть, то процентів з десяти тисяч вистачить їм усім для безбідного існування.

— Істинна правда! Тож я думаю, що краще зробити щось для їхньої матері, поки вона жива, ніж для них, — я маю на увазі щось типу щорічного доходу. — Користь від цього буде не тільки їй, а й моїм сестрам. Їм усім цілком вистачить і сотні на рік.

Однак його дружина трохи завагалася, перш ніж погодитися із цим планом.

— Певна річ, — мовила вона, — це краще, ніж розставатися з п'ятнадцятьма сотнями фунтів відразу. Але ж якщо місіс Дешвуд проживе п'ятнадцять років, то нам буде вельми сутужно.

— П'ятнадцять років! Фанні, люба моя, та її життя не варте й половини цих грошей!

— Звичайно ж, не варте; але зверни увагу — люди зазвичай живуть вічність, якщо їм платять хоч якийсь щорічний дохід, до того ж місіс Дешвуд — жіночка дебела і здорова, їй ще й сорока немає. Щорічний дохід — то є справа дуже серйозна: його треба платити кожен рік і здихатися його не можна ніяк. Ти просто погано усвідомлюєш, на що ти йдеш. Я сама знаю, що то за клопіт — виплата щорічного доходу, бо моя мати буквально вибивалася з сил, виплачуючи, згідно із заповітом свого батька, явно завеликий щорічний дохід трьом колишнім слугам, і я просто диву дивувалася — наскільки затяжкою для неї була ця справа. Виплати слід було здійснювати двічі на рік, а ще треба було морочити голову з доставкою цих грошей отим слугам; якось сказали, що один

з них помер, потім з'ясувалося, що нічого подібного не сталося. Мою матір від усього цього просто нудило. Вона часом казала, що від отих безперервних зазіхань вона не може розпоряджатися своїм же доходом на власний розсуд і що її батечко вчинив у край немилосердно, бо інакше усі ці гроші належали б їй і більше нікому, і вона змогла б витратити їх без будь-яких обмежень взагалі. Після усього цього я страшенно боюся щорічних виплат і ні за що у світі не стала б зв'язуватися із виплатою навіть одного щорічного доходу.

— Звичайно, — це річ неприємна, — відповів містер Дешвуд, — мати отакі дірки у доході, через які щорічно витікають гроші. Як доречно зазначає твоя матір, ти не є хазяїном власного статку. Коли людина прив'язана до виплати певної суми у призначений день, то це позбавляє її незалежності.

— Безсумнівно; до того ж ніхто тобі за це і спасибі не скаже. Вони почуватимуться забезпеченими, ти зробиш не більше, ніж від тебе очікується, і ніякої вдячності у них не виникне взагалі. Я на твоєму місці все робила б так, щоб не зашкодити власним інтересам. Можуть траплятися такі роки, коли недоречно буде зменшувати наші витрати на сто і навіть на п'ятдесят фунтів.

— Здається, люба, ти маєш рацію. У цьому випадку краще не здійснювати щорічних виплат; подарунки, які я час від часу робитиму Дешвудам, принесуть їм набагато більше користі, ніж щорічне утримання, бо коли забезпечити їм більший дохід, то вони лише збільшать свої витрати і в кінці року не стануть ані на шеляг багатшими. Напевне, це і стане найкращим виходом у цій ситуації. Подарунок у п'ятдесят фунтів, зроблений у той чи інший час, назавжди позбавить їх грошової скрути, і його стане цілком достатньо, щоб виконати обіцянку, яку я дав своєму батьку.

— Безперечно. Правду кажучи, в душі моїй я переконана, що твій батько взагалі не мав на увазі, що ти допомагатимеш їм грошима. Він думав лише про ту допомогу, яку, смію

сказати, можна було реально від тебе очікувати. Наприклад, знайти для них зручний будиночок, допомогти з переїздом, а у відповідний сезон дарувати їм рибу або дичину. Присягаюся своїм життям: нічого більшого на увазі він не мав, а якби мав, то це було б дивним і позбавленим здорового глузду. Ви тільки уявіть собі, шановний містере Дешвуд, як добре житиметься вашій мачусі та її дочкам на відсотки з семи тисяч фунтів, окрім тієї тисячі, що належить кожній із дівчат і щорічно дає кожній з них п'ятдесят фунтів, а з цих п'ятдесяти фунтів вони платитимуть матері за проживання. Загалом вони матимуть на чотирьох п'ятсот фунтів на рік, а чого ще треба бажати чотирьом жінкам? Бо ж вони житимуть так скромно! Витрати по господарству будуть взагалі ніякими. Їм не доведеться тримати ані карети, ані коней; і може, навіть слуг. У товаристві вони не буватимуть; та їм взагалі гроші нікуди буде витратити! Ти тільки уяви, як безтурботно вони житимуть! П'ятсот фунтів на рік! Я навіть не уявляю, як вони зможуть витратити хоч половину цих грошей; смішно навіть і думати про якусь набавку. Це скоріш вони зможуть тобі щось набавити.

— А й справді, — відповів містере Дешвуд, — ти маєш цілковиту рацію. Не міг мій батько прохати від мене більшого за те, про що ти кажеш. Тепер я це добре розумію і чітко дотримуватимуся своєї обіцянки, здійснюючи щодо моєї мачухи та її дочок саме такі акти доброчинності, які ти щойно змалювала. Коли моя мати переїжджатиме в інший будинок, я допоможу їй усім, чим зможу. Тут якраз доречно було б купити їй якийсь предмет обстановки.

— Ну звичайно ж, — відказала йому дружина. — Але наразі треба врахувати ось що. Коли твої батько та матір переїздили до Норленда, то всі меблі зі Стенхілла вони продали, але зберегли усю порцеляну, металевий посуд та білизну; усе це тепер залишилося твоїй матері. Тож коли вона перебереться до нового будинку, то меблів та посуду їй навряд чи бракуватиме.

ЗМІСТ

Розділ 1.....	3	Розділ 26	145
Розділ 2.....	7	Розділ 27	152
Розділ 3.....	13	Розділ 28	160
Розділ 4.....	18	Розділ 29	164
Розділ 5.....	24	Розділ 30	175
Розділ 6.....	27	Розділ 31	183
Розділ 7.....	31	Розділ 32	194
Розділ 8.....	35	Розділ 33	201
Розділ 9.....	39	Розділ 34	209
Розділ 10	45	Розділ 35	217
Розділ 11	51	Розділ 36	224
Розділ 12	56	Розділ 37	233
Розділ 13	60	Розділ 38	245
Розділ 14	67	Розділ 39	253
Розділ 15	71	Розділ 40	258
Розділ 16	79	Розділ 41	266
Розділ 17	85	Розділ 42	273
Розділ 18	90	Розділ 43	278
Розділ 19	95	Розділ 44	288
Розділ 20	104	Розділ 45	304
Розділ 21	111	Розділ 46	310
Розділ 22	119	Розділ 47	319
Розділ 23	127	Розділ 48	326
Розділ 24	134	Розділ 49	330
Розділ 25	140	Розділ 50	342